

FINANSE PUBLICZNE I PRAWO FINANSOWE

Podatek od czynności cywilnoprawnych

mgr Michał Stawiński
Katedra Prawa Finansowego, WPAiE Uwr
rok akademicki 2017/2018

Podatki obrotowe

Obrót „profesjonalny”

Obrót
„nieprofesjonalny”

Podatek od towarów i
usług (VAT)

Podatek akcyzowy

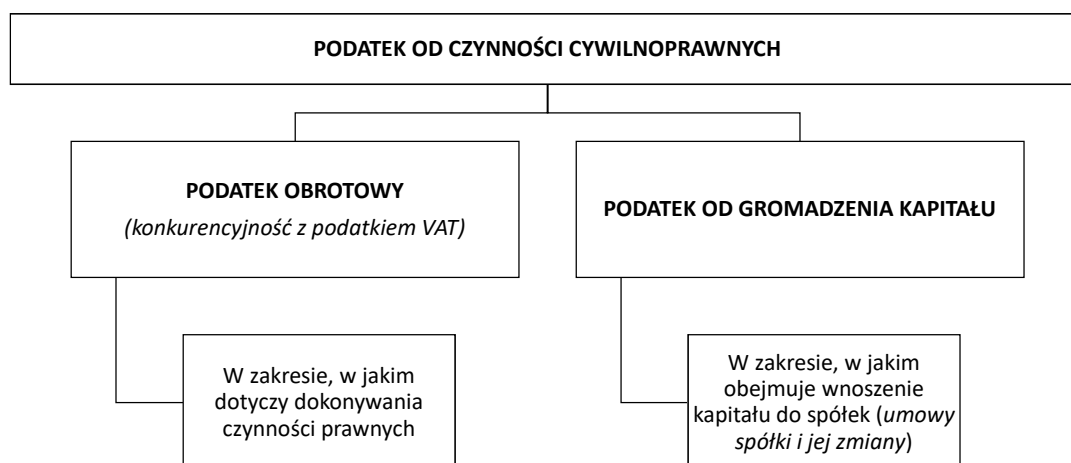
Podatek od gier

Podatek od czynności
cywilnoprawnych (PCC)

Podstawowe źródła

- Ustawa z dnia 9 września 2000 roku o **podatku od czynności cywilnoprawnych** (tekst jedn. Dz. U. z 2017 r., poz. 1150 ze zm.)
- Dyrektywa Rady z dnia 12 lutego 2008 roku **dotycząca podatków pośrednich od gromadzenia kapitału** (2008/7/WE) tzw. dyrektywa kapitałowa

Ogólna charakterystyka PCC

Ogólna charakterystyka PCC

- PCC jest podatkiem obrotowym.
- PCC pełni również funkcje podatku kapitałowego (podatek pośredni od gromadzenia kapitału).
- Podatek ten określany jest jako „podatek od niezawodowego obrotu majątkiem”.
- To podatek o zamkniętym stanie faktycznym (obowiązek i zobowiązanie powstają równocześnie).
- PCC jest w całości dochodem gmin.
- Organem właściwym jest naczelnik urzędu skarbowego.

Przedmiot PCC

Przedmiotem opodatkowania PCC są wyłącznie czynności enumeratywnie wymienione w art. 1 PCC (**zamknięty katalog** czynności opodatkowanych, zasada **numerus clausus**).

Drugim warunkiem jest **kryterium terytorialne**.

Istotne dla powstania obowiązku podatkowego jest dokonanie czynności, a nie jej skuteczne sfinalizowanie.

Czynności cywilnoprawne

Zgodnie z art. 1 ust. 1 pkt 1 PCC opodatkowane są:

1. umowy sprzedaży oraz zamiany rzeczy i praw majątkowych,
2. umowy pożyczki pieniędzy lub rzeczy oznaczonych tylko co do gatunku,
3. umowy darowizny - w części dotyczącej przejęcia przez obdarowanego długów i ciężarów albo zobowiązań darczyńcy,
4. umowy dożywocia,
5. umowy o dział spadku oraz umowy o zniesienie współwłasności - w części dotyczącej spłat lub dopłat,
6. ustanowienie hipoteki,
7. ustanowienie odpłatnego użytkowania, w tym nieprawidłowego, oraz odpłatnej służebności (tylko służebności osobiste),
8. umowy depozytu nieprawidłowego,
9. umowy spółki.

Przedmiot PCC – umowa sprzedaży i zamiany

Obejmuje wszystkie rodzaje sprzedaży, w tym:

1. Sprzedaż z zastrzeżeniem prawa własności,
2. Sprzedaż na próbę
3. Sprzedaż z zastrzeżeniem zbadania rzeczy przez kupującego
4. Sprzedaż z prawem odkupu
5. Sprzedaż z zastrzeżeniem prawa pierwokupu

Kontrowersyjne opodatkowanie wykonania prawa odkupu (wydaje się, że nie jest to sprzedaż, a zatem nie podlega opodatkowaniu).

Przedmiot PCC – umowa darowizny

Umowy darowizny – tylko w części dotyczącej przejęcia przez obdarowanego długów i ciężarów albo zobowiązań darczyńcy.

Nie obejmuje w szczególności:

1. przystąpienia do długu z mocy ustawy np. przez nabywcę przedsiębiorstwa (nie jest to tożsame z umownym przejęciem długu za zgodą wierzyciela),
2. długów rzeczowych – zastawy i hipoteki.

Zniesienie współwłasności i działu spadku

Tylko w części dotyczącej spłat lub dopłat.

Spłata to świadczenie pieniężne przysługujące w wypadku zniesienia współwłasności rzeczy przez przyznanie jej własności jednemu ze współwłaścicieli, stanowiąca równowartość udziału we współwłasności.

Dopłata to świadczenie pieniężne mające na celu wyrównanie różnic w wartości rzeczy powstałych na skutek fizycznego podziału rzeczy wspólnej lub przyznania współwłaścicielom własności rzeczy mających nierówną wartość.

Wyrok NSA z dnia 1 grudnia 2009 r., II FSK 1054/08.

Umowa depozytu nieprawidłowego

To umowa przechowania, na podstawie której przechowawca może rozporządzać oddanymi na przechowanie pieniędzmi lub innymi rzeczami oznaczonymi tylko co do gatunku.

Problem przechowania środków pieniężnych na cudzym rachunku bankowym – kontrowersje.

Umowa spółki

1. Umowa spółki cywilnej (tylko, gdy wniesiono wkłady)
2. Umowa spółki jawnej
3. Umowa spółki partnerskiej
4. Umowa spółki komandytowej (*w świetle orzeczenie TSUE spółka ta powinna być uznawana na gruncie PCC za spółkę kapitałową*)
5. Umowa spółki komandytowo – akcyjnej
6. Umowa spółki z o.o.
7. Umowa spółki akcyjnej

Istotne jest zawarcie umowy spółki, a nie założenie spółki.

Inne czynności cywilnoprawne

Zgodnie z art. 1 ust. 1 pkt 1 PCC opodatkowane są również:

1. umowy pożyczki pieniędzy lub rzeczy oznaczonych tylko co do gatunku,
2. umowy dożywocia,
3. ustanowienie hipoteki,
4. ustanowienie odpłatnego użytkowania, w tym nieprawidłowego, oraz odpłatnej służebności (tylko służebności osobiste).

Zmiany umów, orzeczenia i ugody sądowe

- Zmiany umów wymienionych w art. 1 ust. 1 pkt 1 PCC, jeżeli powodują one podwyższenie podstawy opodatkowania podatkiem od czynności cywilnoprawnych, również podlegają podatkowi (w art. 1 ust. 1 pkt 2 PCC).
- Orzeczenia sądów oraz ugody, jeżeli wywołują takie same skutki prawne jak czynności cywilnoprawne (umowy) wymienione w art. 1 ust. 1 pkt 1 i 2 PCC

Np. zmiana umowy sprzedaży przez podwyższenie ceny rzeczy, wyrok zobowiązujący do zawarcia umowy sprzedaży, orzeczenie w przedmiocie działy spadku.

Istotna jest treść umowy, a nie jej nazwa (tytuł).

Zmiana umowy spółki

Przez zmianę umowy spółki w rozumieniu ustawy o podatku od czynności cywilnoprawnych rozumie się specyficzny katalog czynności wymieniony w art. 1 ust. 3 pcc, które w rzeczywistości nie zawsze wymagają zmiany umowy spółki w ścisłym rozumieniu.

Przepis ten wprowadza zatem fikcję prawną na potrzeby konstrukcji prawopodatkowej podatku od czynności cywilnoprawnych (uchwała NSA II FPS 1/12).

Zmiana umowy spółki

W przypadku umowy spółki za zmianę umowy uważa się:

- 1) **przy spółce osobowej** - wniesienie lub podwyższenie wkładu, którego wartość powoduje zwiększenie majątku spółki, pożyczkę udzieloną spółce przez wspólnika, dopłaty oraz oddanie przez wspólnika spółce rzeczy lub praw majątkowych do nieodpłatnego używania;
- 2) **przy spółce kapitałowej** - podwyższenie kapitału zakładowego z wkładów lub ze środków spółki oraz dopłaty;
- 3) **przekształcenie lub łączenie spółek**, jeżeli ich wynikiem jest zwiększenie majątku spółki osobowej lub podwyższenie kapitału zakładowego spółki kapitałowej;
- 4) **przeniesienie** na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z terytorium państwa niebędącego państwem członkowskim:
 - a) rzeczywistego ośrodka zarządzania spółki kapitałowej, jeżeli jej siedziba nie znajduje się na terytorium państwa członkowskiego,
 - b) siedziby spółki kapitałowej, jeżeli jej rzeczywisty ośrodek zarządzania nie znajduje się na terytorium państwa członkowskiego
 - także wtedy, gdy czynność ta nie powoduje podwyższenia kapitału zakładowego.

Klauzula stand-still

Art. 7 ust. 1 i 2 dyrektywy 2007/8

Państwo członkowskie, które w dniu 1 stycznia 2006 r. naliczało podatek od wkładów kapitałowych do spółek kapitałowych może go w dalszym ciągu naliczać [...].

Jeżeli w jakimkolwiek momencie po dniu 1 stycznia 2006 r. państwo członkowskie przestanie naliczać podatek kapitałowy, nie może go ono ponownie wprowadzić.

W Polsce do końca 2006 roku wkłady niepieniężne do spółki nie były opodatkowane PCC. Opodatkowanie wprowadzono od 1 stycznia 2007 roku, a zatem przepisy w tym zakresie są niezgodne z zasadą stand-still (uchwała NSA II FPS 1/12).

„Lista czynności podlegających podatkowi od czynności cywilnoprawnych ma charakter zamknięty i nie może być interpretowana rozszerzająco. Zamknięty charakter katalogu czynności prawnych obciążonych omawianym podatkiem wyklucza jakąkolwiek możliwość opodatkowania umów nieznajdujących swojego dokładnego odpowiednika wśród tych wymienionych w powoływanym art. 1 ust. 1 u.p.c.c., nawet gdyby faktycznie łączyły one w sobie pewne elementy kilku umów nazwanych, podlegających podatkowi”.

Wyrok NSA z 3.6.2016 r., II FSK 1209/14

Wyłączenia (art. 2 PCC)

Konkurencyjność VAT i PCC

Nie podlegają opodatkowaniu czynności cywilnoprawne, inne niż umowa spółki i jej zmiany (art. 2 pkt 4 PCC):

- a) w zakresie, w jakim są opodatkowane podatkiem od towarów i usług,
- b) jeżeli przynajmniej jedna ze stron jest zwolniona od podatku od towarów i usług z tytułu dokonania tej czynności, z wyjątkiem m. in.:
 - umów sprzedaży i zamiany, których przedmiotem jest nieruchomości lub jej część, albo prawo użytkowania wieczystego,
 - umów sprzedaży udziałów i akcji w spółkach handlowych;

Wyłączenia (art. 2 PCC)

Nie podlegają podatkowi umowy spółki i ich zmiany związane z (art. 2 pkt 6 PCC):

- a) łączeniem spółek kapitałowych,
- b) przekształceniem spółki kapitałowej w inną spółkę kapitałową,
- c) wniesieniem do spółki kapitałowej, w zamian za jej udziały lub akcje:
 - przedsiębiorstwa spółki kapitałowej lub jego zorganizowanej części,
 - udziałów lub akcji innej spółki kapitałowej dających w niej większość głosów albo kolejnych udziałów lub akcji, w przypadku gdy spółka, do której są wnoszone te udziały lub akcje, posiada już większość głosów.

Wyłączenia (art. 2 PCC)

PCC nie są opodatkowane ponadto m. in.:

- czynności w sprawach alimentacyjnych,
- umowy spółki i ich zmiany związane z łączeniem spółek kapitałowych, przekształceniem spółki kapitałowej w inną spółkę kapitałową,
- czynności cywilnoprawne w sprawach zatrudnienia.

Zwolnienia przedmiotowe (art. 9 PCC)

- Zwolnieniem przedmiotowym objęte są m. in.:
 - pożyczki udzielane w formie pieniężnej na podstawie umowy zawartej między osobami wymienionymi w art. 4a ust. 1 ustawy o podatku od spadków i darowizn (w części przekraczającej kwotę wolną)* pod warunkiem udokumentowania otrzymania pożyczki potwierdzeniem wpłaty na rachunek i złożenia deklaracji w terminie 14 dni od dnia otrzymania pożyczki.
 - sprzedaż walut obcych,
 - sprzedaż ruchomości, jeżeli podstawa nie przekracza 1.000,- złotych,
 - sprzedaż bonów i obligacji skarbowych,
 - ustanowienie hipoteki na zabezpieczenie dotacji lub innych form pomocy finansowej, udzielanych organizacjom społecznym działającym w dziedzinie sportu i turystyki

* małżonek, zstępny, wstępny, pasierb, rodzeństwo, ojczym i macocha; kwota wolna: 9.637,- złotych

Kryterium terytorialne

Czynności cywilnoprawne podlegają podatkowi, jeżeli ich przedmiotem są:

1. rzeczy znajdujące się **na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej** lub prawa majątkowe wykonywane na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (przy zamianie istotne jest położenie przynajmniej jednej z rzeczy);
2. rzeczy znajdujące się **za granicą** lub prawa majątkowe wykonywane za granicą, w przypadku gdy nabywca ma miejsce zamieszkania lub siedzibę na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej **i** czynność cywilnoprawna została dokonana na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Umowa zamiany podlega także podatkowi, jeżeli co najmniej jedna z rzeczy znajduje się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub jedno z praw majątkowych jest wykonywane na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Kryterium terytorialne (umowy spółki)

Umowa spółki oraz jej zmiana podlega podatkowi, jeżeli w chwili dokonania czynności na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej znajduje się:

1. w przypadku spółki osobowej - siedziba tej spółki;
2. w przypadku spółki kapitałowej:
 - a) rzeczywisty ośrodek zarządzania albo
 - b) siedziba tej spółki - jeżeli jej rzeczywisty ośrodek zarządzania nie znajduje się na terytorium innego państwa członkowskiego.

Podmiot PCC (art. 4 PCC)

Podmiotami PCC mogą być:

1. osoby fizyczne,
 2. osoby prawnej,
 3. jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej, którym prawo przyznaje zdolność prawną,
- jeżeli dokonują opodatkowanych czynności.

Podmiot PCC (art. 4 PCC)

Obowiązek podatkowy, ciąży:

- 1) przy umowie sprzedaży - na kupującym;
- 2) przy umowie zamiany - na stronach czynności;
- 3) przy umowie darowizny - na obdarowanym;
- 4) przy umowie dożywocia - na nabywcy własności nieruchomości;
- 5) przy umowie o dział spadku lub o zniesienie współwłasności - na podmiocie nabywającym rzeczy lub prawa majątkowe ponad udział w spadku lub we współwłasności;
- 6) przy ustanowieniu odpłatnego użytkowania, w tym również nieprawidłowego oraz odpłatnej służebności - na użytkowniku lub nabywającym prawo służebności;
- 7) przy umowie pożyczki i umowie depozytu nieprawidłowego - na biorącym pożyczkę lub przechowawcy;
- 8) przy ustanowieniu hipoteki - na składającym oświadczenia woli o ustanowieniu hipoteki;
- 9) przy umowie spółki cywilnej - na wspólnikach, a przy pozostałych umowach spółki - na spółce.

Zwolnienia podmiotowe (art. 8 PCC)

Zwalnia się od podatku m. in. następujące strony czynności cywilnoprawnych:

1. jednostki samorządu terytorialnego,
2. Skarb Państwa,
3. organizacje pożytku publicznego, jeżeli dokonają czynności cywilnoprawnych wyłącznie w związku z nieodpłatną działalnością pożytku publicznego w rozumieniu przepisów o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,
4. państwa obce, ich przedstawicielstwa dyplomatyczne, urzędy konsularne i siły zbrojne, międzynarodowe organizacje i instytucje oraz ich oddziały i przedstawicielstwa – pod warunkiem wzajemności.

Podstawa opodatkowania w PCC

Podstawa opodatkowania jest określona indywidualnie dla każdego przedmiotu (art. 6 ust. 1 PCC).

Przykładowo:

1. umowa sprzedaży – wartość rynkowa rzeczy lub prawa majątkowego,
2. umowa dożywocia – wartość rynkowa nieruchomości,
3. zniesienie współwłasności – wartość rynkowa rzeczy nabytej ponad udział,
4. umowa pożyczki – wartość pożyczki,
5. zawarcie umowy spółki – wartość wkładów do spółki osobowej albo wartość kapitału zakładowego.

Podstawa opodatkowania w PCC

Przy **umowie zamiany** podstawę opodatkowania stanowi wartość rynkowa rzeczy lub prawa majątkowego, od którego przypada wyższy podatek (art. 6 ust. 1 pkt 2 lit. b pcc).

Ustalanie wartości rynkowej

Wartość rynkową przedmiotu czynności cywilnoprawnych określa się **na podstawie przeciętnych cen stosowanych w obrocie rzeczami lub prawami majątkowymi tego samego rodzaju i gatunku**, z dnia dokonania tej czynności, bez odliczania długów i ciężarów.

Procedura korygowania wartości rynkowej – art. 6 ust. 3 i 4 PCC.

Przedmiot podatku | Podmiot podatku | **Podstawa opodatkowania** | Stawki podatku | Rozliczenie podatku

Umowy na czas nieokreślony

W przypadku zawarcia **odpłatnego użytkowania na czas nieokreślony**, podstawę opodatkowania może stanowić zgodnie z oświadczeniem podatnika:

- wartość świadczeń za lat 10 albo,
- wartość świadczeń należnych w miarę wykonywania umowy.

Art. 6 ust. 6 PCC

Stawki podatku

Stawki podatku są określone indywidualnie dla każdego przedmiotu.

Przykładowo:

1. sprzedaż nieruchomości i ruchomości - 2%,
2. sprzedaż praw majątkowych – 1%,
3. umowa pożyczki – 2%,
4. umowa spółki – 0,5%,
5. ustanowienie hipoteki na zabezpieczenie wierzytelności o nieustalonej wysokości – 19 złotych,
6. ustanowienie hipoteki na zabezpieczenie wierzytelności istniejącej – 0,1%.

Sankcyjna stawka PCC

Stawka podatku wynosi **20%**, jeżeli przed organem podatkowym lub organem kontroli skarbowej w toku czynności sprawdzających, postępowania podatkowego, kontroli podatkowej lub postępowania kontrolnego:

- 1) podatnik powołuje się na fakt zawarcia umowy pożyczki, depozytu nieprawidłowego lub ustanowienia użytkowania nieprawidłowego albo ich zmiany, a należny podatek od tych czynności nie został zapłacony;
- 2) biorący pożyczkę, o którym mowa w art. 9 pkt 10 lit. b, powołuje się na fakt zawarcia umowy pożyczki, a nie spełnił warunku udokumentowania otrzymania pieniędzy.

Obowiązek podatkowy w PCC

Obowiązek podatkowy powstaje:

- 1) z chwilą dokonania czynności cywilnoprawnej;
- 2) z chwilą każdorazowej wypłaty środków pieniężnych, jeżeli umowa pożyczki określa, że wypłata środków pieniężnych nastąpi niejednokrotnie i ich suma nie jest znana w chwili zawarcia umowy;
- 3) z chwilą podjęcia uchwały o podwyższeniu kapitału spółki mającej osobowość prawną;
- 4) z chwilą złożenia oświadczenia o ustanowieniu hipoteki lub zawarcia umowy ustanowienia hipoteki;
- 5) z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia sądu, doręczenia wyroku sądu polubownego lub zawarcia ugody - od przedmiotów opodatkowania określonych w art. 1 ust. 1 pkt 3;
- 6) z chwilą powołania się przez podatnika na fakt dokonania czynności cywilnoprawnej - jeżeli podatnik nie złożył deklaracji w sprawie podatku od czynności cywilnoprawnych w terminie 5 lat od końca roku, w którym upłynął termin płatności podatku, a następnie powołuje się przed organem podatkowym lub organem kontroli skarbowej na fakt jej dokonania.

Obowiązek zapłaty podatku (art. 5 PCC)

1. Obowiązek zapłaty podatku ciąży na podatnikach tego podatku.
2. Jeżeli obowiązek podatkowy ciąży na kilku podmiotach albo na stronach umowy zamiany, albo wspólnikach spółki cywilnej, zobowiązanymi **solidarnie** do zapłaty podatku są odpowiednio te podmioty, strony umowy zamiany albo wspólnicy spółki cywilnej.

Rozliczanie PCC

Podatnicy są obowiązani, bez wezwania organu podatkowego:

1. złożyć deklarację w sprawie podatku od czynności cywilnoprawnych, według ustalonego wzoru,
2. obliczyć i wpłacić podatek **w terminie 14 dni** od dnia powstania obowiązku podatkowego.

Powyższe nie dotyczy przypadków, gdy podatek jest pobierany przez płatnika (tj. notariusza, gdy czynność jest dokonana w formie aktu notarialnego).

Płatnicy obowiązani są uzależnić dokonanie czynności cywilnoprawnej od uprzedniego zapłacenia podatku.

Zwrot podatku

Intencją ustawodawcy było opodatkowanie czynności niewadliwych, tj. dokonanych ważnie.

W związku z powyższym podlega zwrotowi, jeżeli:

- 1) uchylone zostały skutki prawne oświadczenia woli (nieważność względna);
- 2) nie spełnił się warunek zawieszający, od którego uzależniono wykonanie czynności cywilnoprawnej;
- 3) spółka nie została zarejestrowana w rejestrze przedsiębiorców lub wysokość kapitału zakładowego spółki kapitałowej została zarejestrowana w kwocie niższej niż określała umowa spółki - w części stanowiącej różnicę między podatkiem zapłaconym i podatkiem należnym;
- 4) podwyższenie kapitału zakładowego spółki nie zostanie zarejestrowane lub zostanie zarejestrowane w wysokości niższej niż określona w uchwale - w części stanowiącej różnicę między podatkiem zapłaconym i podatkiem należnym od podwyższenia kapitału zakładowego ujawnionego w rejestrze przedsiębiorców;
- 5) nie dokonano wpisu hipoteki do księgi wieczystej.

Podatek nie podlega zwrotowi po upływie 5 lat od końca roku, w którym został zapłacony.